

सामग्री

प्रकरण	माहिती	पान क्र.
I.	हेजिंगच्या मूलभूत संकल्पना	3
II.	नीति आणि मार्गदर्शिका	9
	A. नीति	
	B. मार्गदर्शिका	
III.	अर्जाची प्रक्रिया आणि कागदपत्रे हाताळणी	13
	a. हेज लिमिटच्या मान्यतेसाठी सुपुर्द करणारे कोणतेही कागदपत्र	
	b. हेज लिमिटच्या मान्यतेसाठी आवश्यक मासिक कागदपत्र	
	c. पुननवीकरणावेळी सुपुर्द करणारे कागदपत्र	
	d. दंडात्मक कारवाई	
IV.	अॅनेक्स्चर्स	15
	1. हेज लिमिटच्या मंजूरीसाठी अर्जाचा फॉर्म	
	2. हेजच्या तार्किकते विषयी लेख	
	3. हेज लिमिट प्राप्त करण्यासाठी घोषणापत्र	
	4. डिरेक्टर्स / पार्टनर्सची माहिती	
	5. वर्तमान तारखेला धारित असलेली हेज पोजिशन	
	6. अर्जदाराच्या मालकीची फिजिकल स्टॉकची स्टेटमेंट	
	7. थकित स्थानिक / आयात / निर्यात जबाबदा-यांची कमोडिटी प्रमाणे स्टेटमेंट	

हेज पॉलिसी कागदपत्रे

---

1. हेजिंगच्या मूलभूत संकल्पना

हेजिंग काय आहे?

हेजिंग म्हणजे फिजिकल बाजारात भावाच्या बदला संबंधित जोखिम कमी करणे किंवा ती मर्यादित राखण्याच्या हेतूने फ्यूचर बाजारात त्या विरुद्ध पोजिशन घेण्यात येते यालाच हेजिंग असे म्हणतात. त्याचप्रमाणे, निर्यात किंवा आयात जबाबादाऱ्यांच्या भावाच्या जोखिमला कमी करणे किंवा मर्यादित करण्याच्या हेतूने फ्यूचर्स मार्केट मध्ये घेतलेल्या कोणत्याही पोजिशनला हेजिंग असे म्हणतात.

फ्यूचर्स काँट्रॅक्ट्सचा उपयोग एक शतकाहूनही अधिक काळापासून कॅश मार्केट मध्ये जोखमेला नियंत्रित करण्यासाठी केला जातो. हेजर्स भौतिक संपत्ती संबंधित जोखिम हस्तांतरित करण्यात रस ठेवतात. त्यामुळे भौतिक संपत्तीच्या किंमतीची जोखिम कमी करणे किंवा मर्यादित करण्यासाठी कमोडिटी फ्यूचर्सचा उपयोग केला जातो. हेजिंग जोखमेला टाळण्यासाठी किंवा कमी करण्यासाठी वीमा म्हणून वापरात येतो.

कमोडिटी फ्यूचर्स बाजारात भावाच्या उलाढालीच्या जोखमेसमोर व्यापारी संस्था, व्यापारी, आयातक, निर्यातक, उत्पादक आणि प्रोसेसर्स यांना वीम्याच्या संधी उपलब्ध करून देतात. ट्रेडरच्या संबंधी, पुरवठा अथवा मागील उलाढालीच्या प्रतिकूल भावात परिवर्तन आला असेल. ज्याचा परिणाम त्यांच्या एकूण जबाबदारीच्या एकूण मूल्यावर परिणाम करतो. इन्वेंटरी जितकी मोठी जोखिम पण तितकीच मोठी. हेजिंग बाजार सहभागी भावात आणि मार्जिनला आगाऊ लॉक करू शकते आणि संभावित किंवा अनपेक्षित नुकसान वा स्पर्धातक गैरलाभ कमी करते. हेजमध्ये फ्यूचर्स मार्केटमध्ये अशी पोजिशन घेण्यात येते, जी भौतिक बाजारातील पोजिशनशी समतुल्य किंवा विरुद्ध असते. कॅश आणि फ्यूचर्स बाजारामध्ये समतुल्य आणि विरुद्ध स्थितीला सर्ज करण्यामागे सुद्धा सिद्धांत असा आहे की एका बाजाराचे नुकसान अन्य बाजारातील लाभाद्वारे सरासरीत करायला हवे. हेजिंग हे काम करते, कारण कॅश भाव आणि फ्यूचर्स भाव फ्यूचर्सच्या समाप्ती पर्यंत समान होऊन जातात.

हेजच्या परिणामकारकतेचे प्रमाण फ्यूचर्स ट्रांजॅक्शन मध्ये झालेल्या वास्तविक लाभाच्या किंवा नुकसानाच्या टक्केवारी द्वारे निर्धारित करण्यात येते. जरी हेजर्स भावाच्या बदला संबंधित जोखमेला कमी करतात, परंतु ती संपूर्णपणे दूर करता येत नाही.

उदाहरण 1: जर इलेक्ट्रिक केबलच्या एका उत्पादकाने तांब्याच्या कच्चा मालाची खरेदी किंमत निर्धारित केली, जिचा वापर इलेक्ट्रिक केबल बनवण्यासाठी केला जातो, तांब्याची किंमत कमी झाली आणि त्यामुळे

तांब्याने तयार केलेल्या केबल्सच्या भावाचीही घट होण्याची जोखिम आहे. उत्पादक फ्यूचर्स मार्केट मध्ये तांब्यामध्ये पोजिशन घेऊन त्याच्या भावाची जोखिम कमी करू शकतो.

उदाहरण 2: एक कूड पाम ऑयलचा आयातक त्याच्या आयात भावाच्या बदलाने आणि एक्सचेंज रेटच्या उलाढालीच्या जोखमेमुळे फ्यूचर्स मार्केट मध्ये पोजिशन घेऊन स्वतःची जोखिम कमी करू शकतो.

वरील केस मध्ये अंडरलाइंग मार्केट मध्ये भावाच्या चढ-उतारामुळे होणारा नफा/तोटा फ्यूचर्स मार्केट मधील नफा/तोट्याद्वारे सरासरीत करू शकतो.

सेलिंग हेज किंवा शॉर्ट हेज

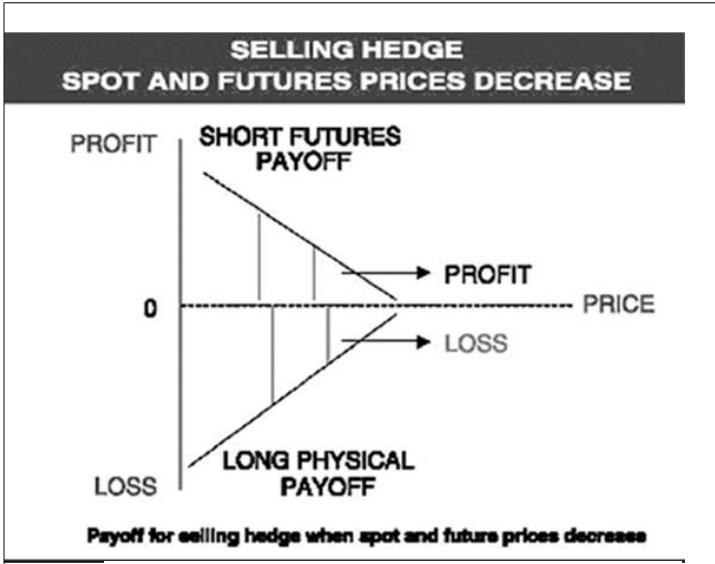
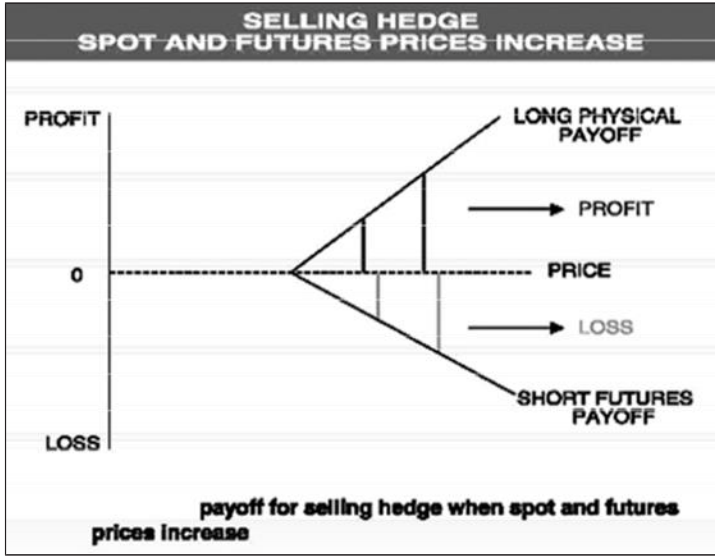
सेलिंग हेजला शॉर्ट हेज असेही म्हणतात. सेलिंग हेज म्हणजे कॅश पोजिशनला हेज करण्यासाठी फ्यूचर्स कॉन्ट्रॅक्ट्सची केलेली विक्री. सेलिंग हेज धोरणे वापरून मॅन्युफॅक्चरर्स, प्रोसेसर्स आणि इतरांद्वारे करण्यात येते, ज्यांचा भौतिक बाजारात एक्स्पोजर असतो.

सेलिंग हेज धोरणाचा उपयोग

- फिनिश प्रोडक्ट्स (तयार माल) च्या किंमतीची रक्षा करणे.
- फॉरवर्ड सेल्स द्वारे कवर न केलेली इन्वेटरीची रक्षा करणे.
-

शॉर्ट हेजर्स मर्चंट्स आणि प्रोसेसर्स असतात, जे स्पॉट मार्केट मध्ये कमोडिटीची इन्वेटरी प्राप्त करतात आणि तितकीच रक्कम किंवा त्याहून कमी रक्कमेची विक्री फ्यूचर्स मार्केट मध्ये करतात. या प्रकरणात हेजर्सची पोजिशन स्पॉट व्यवहार लॉग आणि फ्यूचर्स व्यवहार शॉर्ट म्हणता येईल.

उदाहरणार्थ: एक चहा मसाला उत्पादकाला अखेरच्या उत्पादनासाठी वेलची आणि इतर मसाल्यांची आवश्यकता आहे. त्याच्याकडे विक्री न झालेल्या वेलचीचा साठा असू शकतो किंवा त्याने नंतर डिलीवरी घेऊन खरेदी केलेली असू शकते. उत्पादक मालक असल्याने त्याला किंमतीत घट झाल्यास नुकसान सहन करावा लागू शकतो. हेजिंग द्वारे उत्पादक उत्पादनाच्या स्तराची जाण ठेवण्यासह मालाच्या साठ्याचा पण योग्य स्तर ठेवू शकतो. हेज साठी उत्पादकाला फ्यूचर्स कॉन्ट्रॅक्ट विकावे लागू शकते. मग भाव कमी झाल्यास कॅश मार्केट मध्ये होणा-या नुकसानाची फ्यूचर्स बाजारात होणा-या नफ्यामध्ये सरासरी होऊ शकते. ज्यामुळे उत्पादक कॅश मार्केट मध्ये कमी किंमतीत विक्री करेल व त्यासोबतच फ्यूचर्स बाजारात कमी भावात कॉन्ट्रॅक्ट खरेदी करून हेजिंग करेल. कॅश बाजारातील नुकसान फ्यूचर्स बाजाराच्या नफ्यासमोर सरासरीत होईल.

काल्पनिक उदाहरण

एप्रिल 2018 मध्ये मुंबईत स्थायिक असलेले सोनार श्री रमेश दागिने बनवण्यासाठी कच्चा माल म्हणून 2 किलो सोने रु. 30,800 प्रति दहा ग्रॅमच्या भावे खरेदी करतो. रमेश मे 2018 मध्ये दागिने विक्रीसाठी तयार होईपर्यंत सोन्याच्या कमी होणा-या भावाचे रक्षण करू इच्छित आहे. यासाठी रमेश जून महिन्याचे सोन्याचे दोन कॉन्ट्रॅक्ट रु. 30,900 च्या भावावर विक्री करतो.

मे 2018 मध्ये रमेश दो किग्रॅ दागिने रु. 30,700 प्रति 10 ग्रॅमने घटलेल्या स्पॉट भावात विकतो आणि गोल्ड जून फ्यूचर्सचे रु. 30,800 प्रति 10 ग्रॅमच्या भावाने ओपन शॉर्ट पोजिशन करून सरासरी करतो. या उदाहरणात स्पॉट व्यवहारात 100 रुपये प्रति दहा ग्रॅम तोटा झाला आणि गोल्ड जून

फ्यूचर्स मध्ये 100 रुपये प्रति दहा ग्रॅम नफा झाला. यामध्ये तयार माल म्हणजेच दागिन्याच्या भावाचे रु. 30,800 प्रति दहा ग्रॅम भावात रक्षण झाले.

येथे आपण गृहित बेसिस समान मानले आहे.

बेसिस म्हणजे स्पॉट प्राइस आणि संबंधित फ्यूचर्स प्राइस मधील तफावत

बेसिसच्या जोखिम सहित हेज ची विक्री

ज्याप्रमाणे बेसिस वाढल्या कारणाने फ्यूचरची प्राइस स्पॉट प्राइसपेक्षा जास्त वाढते आणि त्यामुळे हेजरला शॉर्ट फ्यूचर्स पोजिशन पर मोठा तोटा होतो आणि कॅश पोजिशन मध्ये त्यासमोर कमी नफा होतो. पण ज्याप्रमाणे स्पॉट प्राइस बेसिस घटल्यामुळे फ्यूचर्स प्राइस करिता जास्त वाढते त्यामुळे हेजर फ्यूचर्सच्या पोजिशनवर कमी तोटा करतो आणि त्यासमोर कॅश पोजिशन पर मोठा नफा कमवतो. परिणामकारक हेजिंग करण्यासाठी योग्य हेज निश्चित करण्यासाठी पूर्वीच्या डेटाचा उपयोग केला जातो.

हेज गुणोत्तर

कॅश संपत्तीच्या समूहाच्या हेज साठी आवश्यक असेल तितक्याच फ्यूचर्स कॉन्ट्रॅक्टच्या संख्येला हेज गुणोत्तर असे म्हणतात.

ΔCP	Change in cash price
ΔFP	Change in futures price
$\sigma \Delta CP$	Standard deviation of ΔCP
$\sigma \Delta FP$	Standard deviation of ΔFP
P	Coefficient of correlation between ΔCP & ΔFP
HR	Hedge ratio

Hedge Ratio (HR) that minimizes the variance is

$$HR = \rho * (\sigma \Delta CP / \sigma \Delta FP)$$

काल्पनिक उदाहरण

5 मार्च, 2018 रोजी मुंबईतील एक सोनार श्री विनोद दागिने बनवण्यासाठी आठ किलो सोने खरेदी करतो. 45 दिवसांत दागिने तयार होतील, तोपर्यंत विनोद कमी होणा-या सोन्याच्या भावाच्या रक्षण करू इच्छितो. तो गोल्ड फ्यूचर कॉन्ट्रॅक्ट विकून हेज करण्यासाठी तयार आहे. सोन्याचा रोखी भाव आणि फ्यूचर्सच्या भावात

मागील 45 दिवसांच्या बदलात स्टॅंडर्ड डेविएशन्स अनुक्रमे 0.88 आणि 0.64 आहे. 45 दिवसांची कॅश प्राइस आणि फ्यूचर्स प्राइस मध्ये बदल दोघांचा सहसंबंध दोघांचा कोअसोसिएट 0.83 आहे. गोल्ड फ्यूचर्स काँट्रक्टची प्रमाणित साइज एक किग्रॅ आहे.

आदर्श हेज गुणोत्तर $0.83 \times 0.88 / 0.64 = 1.14$ आहे.

श्री विनोदने आठ किलो सोने हेज करण्यासाठी $1.14 \times 8 / 1 = 9.12$ किग्रॅ अथवा 9 (राउंडेड ऑफ) गोल्ड फ्यूचर्स काँट्रक्ट विकायला हवे.

डेरिव्हेटिव्ज मार्केट मध्ये व्यापार केलेल्या समान काँट्रक्ट (काँट्रक्ट्स) सहित किंमतीच्या उलाढाली अंतर्गत जो कोणी अंडरलाइंग होईल तो हेज लिमिट पण घेऊ शकतो.

जो कोणी अंडरलाइंग की जो भावाची उलाढाल डेरिव्हेटिव्ज मार्केट मध्ये ट्रेड करून समान काँट्रक्ट सोबत संबंधित असेल तो हेज लिमिट पण घेऊ शकतो.

उदाहरणार्थ आरबीडी पाम ऑयल मधील अंडरलाइंग एक्सपोजर आणि आरबीडी पाम ऑयलच्या ऐतिहासिक भावाची उलाढाल व क्रूड पाम ऑयल परस्पर संबंधित आहेत, त्यामुळे क्रूड पाम ऑयल काँट्रक्ट्स मध्ये हेज लिमिट घेऊ शकतो.

त्याचप्रमाणे, जो अंडरलाइंग समान असतो तो हेजर एक्सचेंज वर उपलब्ध कोणत्याही प्रकारच्या काँट्रक्टमध्ये समाविष्ट होऊ शकतो.

उदाहरणार्थ गोल्ड, गोल्डमीनी, गोल्डपेटल, गोल्डगिनी यामधील इतर उदाहरण सिल्वर आणि त्याच्या इतर मिनी काँट्रक्ट मधे गणले जाऊ शकतात.

रोलिंग ओवर हेज पोजिशनस

जर हेज पोजिशनसाठी आवश्यक असलेला कालावधी हा वर्तमान फ्यूचर्स काँट्रक्टच्या समाप्तीच्या तारखेच्या आधीचा असेल, तर हेजर हेज पोजिशन रोल ओवर (पुढे ढकलू) करू शकतो. हेज पोजिशन रोलिंग ओवर करणे म्हणजे एका वर्तमान फ्यूचर्स काँट्रक्टला बंद करण्यासोबत नंतरच्या समाप्तीच्या तारखेच्या फ्यूचर काँट्रक्ट मध्ये नवी पोजिशन घेणे. जो व्यक्ती सहा महिन्यांनंतर विकणा-या फिनिशड मटेरियलच्या कमी होणा-या भावाची जोखिम कमी करू इच्छितो किंवा मर्यादित ठेवू इच्छितो आणि दो महिन्यांनंतर फ्यूचर्स काँट्रक्ट लिक्विड होईल, तर तो व्यक्ती भौतिक विक्री होईपर्यंत त्याची शॉर्ट बेस पोजिशन तीन वेळा रोल ओवर करू शकतो. हेज पोजिशन जेव्हा पण रोल ओवर केली जाईल, प्रत्येक वेळी ती बेसिस रिस्क असेल परंतु प्राइस रिस्कला ती कमी किंवा मर्यादित करू शकेल.

काल्पनिक उदाहरण

जानेवारी 2018 मध्ये मुंबई स्थित सोनार श्री मल्होत्रा, स्पॉट मार्केट मधून 10 किलो सोने रु. 30,400 प्रति दहा ग्रॅमच्या भावाने घेऊन त्यातून दागिने बनवण्यासाठी कच्चा माल खरेदी करतो. श्री मल्होत्रा ऑगस्ट 2018 मध्ये दागिन्यां विक्री साठी तयार होईपर्यंत कच्च्या सोन्याच्या भावाच्या घटतीमुळे स्वतःचे रक्षण करू इच्छितो. जानेवारी 2018 मध्ये श्री मल्होत्रा 10 जून गोल्ड कॉन्ट्रॅक्ट्स (प्रत्येक 1 किग्रॅ) प्रति 10 ग्रॅम रु. 30,300 या भावावर विक्री करेल, ज्यामुळे तो फेब्रुवारी 2018 मध्ये समाप्तीच्या तारखेपूर्वी प्रति 10 ग्रॅम रु. 30,100 च्या भावावर प्रति 10 ग्रॅम रु. 200 नफा क्लोज आऊट करेल. फेब्रुवारी, 2018 मध्ये श्री मल्होत्रा प्रति 10 ग्रॅम रु. 30,100 च्या भावात 10 एप्रिल गोल्ड फ्यूचर्स विकतील, ज्यामुळे त्यांना समाप्तीपूर्वी प्रति 10 ग्रॅम रु. 30,500 च्या भावात क्लोज आऊट करून प्रति 10 ग्रॅम रु. 400 चा तोटा होईल. जून 2018 मध्ये श्री मल्होत्रा 10 ऑगस्ट गोल्ड फ्यूचर्स कॉन्ट्रॅक्ट रु. 30,500 च्या भावाने विकतील, त्यामुळे ते ऑगस्ट मधील समाप्तीपूर्वी प्रति 10 ग्रॅम रु. 500 चा नफा म्हणजेच रु. 30,050 च्या भावे क्लोज करतील. वरील फ्यूचर्स व्यवहारात श्री मल्होत्रा प्रति 10 ग्रॅम रु. 300 चा नफा कमवतील, ज्यामुळे मल्होत्रा प्रति 10 ग्रॅम रु. 30,000 च्या भावात ऑगस्ट 2018 मध्ये दागिने विकतील. येथे मल्होत्रा प्रति 10 ग्रॅम रु. 400 चा तोटा करतात म्हणजेच श्री मल्होत्रा हेज पोजिशनला रोल ओवर करून निव्वळ तोट्याला प्रति 10 ग्रॅम 100 रुपयांपर्यंत 7 महिन्यांसाठी मर्यादित राखू शकतात.

हेजिंगचे लाभ आणि मर्यादा

लाभः

1. हेजिंग फिजिकल कमोडिटीस संलग्न असलेल्या भावाच्या जोखमीला कमी करते अथवा मर्यादित करते.
2. कॉन्ट्रॅक्ट्स रोल ओवर करून कमोडिटीच्या भावाच्या जोखमीचे दीर्घ काळासाठी रक्षण करण्यासाठी हेजिंगचा वापर करू शकतो.
3. हेजिंग नियमित व्यवसायाच्या कामकाजात दखल दिल्याशिवाय व्यवसायाच्या आयोजनास अधिक लवचिक बनवते.
4. हेजिंग कमी किमतीच्या अर्थनियोजनाची सुविधा सुद्धा पुरवते.

मर्यादा:

1. हेजिंग फिजिकल कमोडिटीस संलग्न असलेल्या भावाच्या जोखमीला संपूर्णपणे दूर करू शकत नाही, कारण फ्यूचर्स कॉन्ट्रॅक्टचे निश्चित स्वरूपच हे आहे.
2. बेसिस रिस्कमुळे भावाच्या विपरीत वाटचालीच्या घटनेत हेजिंगमुळे पूर्ण रक्षण मिळत नाही.
3. हेजिंगच्या व्यवहारात खर्च होतो, जरी लाभाच्या तुलनेत खर्च कमी असेल.

4. हेजिंग मध्ये फ्यूचर्स पोजिशन नियर मंथ काँट्रॅक्ट बनेल त्यूपर्वी हेजिंग क्लोजिंग आउट करणे आवश्यक ठरते.

डिस्क्लेमरः

या हेजिंग ब्रोशरचा हेतु व्यावसायिक सल्लागार किंवा गुंतवणूक सल्ला म्हणून नाही आणि आपण याचा उपयोग करणे आवश्यक नाही. एक्सचेंज उपलब्ध माहितीची पडताळणी करून, सत्यता आणि विश्वसनीयतेच्या खात्रीसाठी सर्वतोपरि प्रयत्न करित आहे, त्यामुळे हेजिंग ब्रोशर मधील कोणतीही बाब सत्य असेल याची कोणतीही निश्चित खात्री देता येत नाही. हा हेजिंग ब्रोशर या अटीवर उपलब्ध करण्यात येत आहे की चुकून कोणताही नुकसान होण्याचा दावा, मागणी किंवा इतर कार्याच्या कारणाचा आधार बनू नये... आणि या हेजिंग ब्रोशर मधील माहिती अथवा आकड्यांचा वापर परिणामी नफा अथवा नुकसानासाठी जबाबदार राहणार नाही.

II. नीति आणि मार्गदर्शक रेखा

A. नीति

- एक्सचेंज द्वारे मान्य हेजरला सामान्य हेज पोजिशन शिवाय अतिरिक्त हेज लिमिट दिलेली आहे. ही हेज लिमिट ट्रांसफर न करू शकल्यास ती आणि तिचा वापर मात्र हेजर ज्याला लिमिट दिली गेली आहे त्याच्या द्वारेच होईल, इतर कोणाद्वारे नाही.
- कमोडिटी डेरिव्हेटिव्जसाठी दिली गेलेली ही हेज लिमिट नियर मंथ लिमिटला लागू होणा-या तारखेशी संबंधित कमोडिटीच्या नियर मंथ काँट्रॅक्टसाठी उपलब्ध असणार नाही.
- कमोडिटीसाठी हेज लिमिट परिस्थितीनुसार निश्चित करण्यात येते, जिचा आधार अर्जदाराची अंडरलायिंग फिजिकल मार्केटमधील स्थिती प्रमाणे हेजिंगची आवश्यकता असते. यासाठी त्याची निर्यात किंवा आयात जबाबदारी//धारित स्टॉक/उत्पादन अथवा खरेदी-विक्री/प्रोसेसिंग क्षमतेचा ट्रक रेकॉर्ड आणि अन्य बाबी ज्या एक्सचेंजला योग्य वाटतील, त्या आधाराचा विचार करण्यात येतो.
- अर्जदारास अंडरलायिंग एक्सपोजर असल्याने त्यांना कागदी पुरावे तपासल्यानंतर आणि हेजसाठी जी सत्यता आवश्यक आहे व ते बाजार, विशेषत डेरिव्हेटिव्ज काँट्रॅक्टसची बाजार असंतुलित करण्याची क्षमता ठेवत नसेल, याची खात्री केल्यावरच एक्सचेंज त्यांना हेज लिमिट देते.
- कोणत्याही व्यक्तीस त्याच्या मालकीच्या कमोडिटीच्या शेयर्स समोर हेजिंगसाठी धारित केलेल्या शॉर्ट ओपन पोजिशनच्या संदर्भात हेज लिमिट उपलब्ध होऊ शकेल आणि

- I. शेड्युल्ड कमर्शियल बँक्स/को-ऑपरेटिव्ह बँक मध्ये गहाण ठेवलेली
- II. सरकारी व्यक्तीच्या वेयरहाउस/डब्ल्यूडीआरए मान्य वेयरहाउस मध्ये पडलेल्या
- III. इतर कोणत्याही प्रीमायसेस (वेयरहाउस, फॅक्ट्री इत्यादि) मध्ये पडलेला माल, जो हेजरच्या मालकीचा असेल किंवा हेजर द्वारे त्याच्या नावावर लीजवर घेतला असेल.

- f) उपरोक्त मुद्दा (e) संदर्भात, एक्सचेंज खात्री करतो की या जागे संबंधित कमोडिटी स्टोरेजसाठी गुणवत्तेची हमी नियंत्रित आहे की नाही. हे निश्चित करण्यासाठी एक्सचेंज कंपनी/पेढी च्या मॅनेजमेंटकडून याविषयी प्रमाणपत्र प्राप्त करते. एक्सचेंज थर्ड पार्टी अॅसेयर (आकारणीकर्ता)/वेयरहाउस सर्विस प्रोवायडर/इंडिपेंडेंट ऑडिटर कडून घेतलेल्या सर्टिफिकेटची पण मागणी करू शकतो. याशिवाय, हेजर द्वारे पूर्तता केलेल्या सर्टिफिकेट/वेयरहाउस रिसीप्ट स्टॉक्सची मालकी वगैरे वेरिफिकेशनच्या अधीन राहेल.
- g) हेजरच्या कोणत्याही कालावधी दरम्यान, हेजर द्वारे घेतलेला एकाधिक एक्सचेंज/काँट्रॅक्ट्स पोजिशनचा एकुण एक्सपोजर फिजिकल मार्केट मध्ये त्याच्या वास्तविक/संभावित एक्सपोजरपेक्षा एक्सचेंज द्वारे दिल्या गेलेल्या लिमिट पेक्षा जास्त असू नये.
- h) एक्सचेंज द्वारे इतर बाजार भागीदारांसाठी निश्चित केलेली कोणतीही कमोडिटी मार्जिन हेजर्सला सुद्धा लागू असेल.
- i) जर योगायोगाने सेबी/एक्सचेंज द्वारे निर्धारित मार्गदर्शिकेच्या विपरीत जाऊन हेज लिमिट प्राप्त करण्यासाठी हेजर खोटे कागदपत्र सुपुर्द करेल किंवा ज्या आधारे हेज लिमिट मान्य केली जाईल, अंडरलायिंग एक्सपोजरला कमी करून योग्यरित्या वेळोवेळी एक्सचेंजला सूचित करण्यास निष्फळ ठरेल तर अशा प्रसंगी त्याला मॅबरशिपमधून काढून टाकण्यात येईल किंवा त्याच्या ट्रेडिंग करण्यावर प्रतिबंध घातला जाईल.
- j) सेबी/एक्सचेंज द्वारे निरीक्षणासाठी कमीत कमी तीन वर्षाकरिता संबंधित रेकॉर्ड जपून ठेवते.
- k) एक्सचेंज द्वारे मान्य हेज मर्यादा मान्यतापत्रात उल्लेखित कालावधीसाठी मान्य राहिल आणि ही हेज लिमिट कोणत्याही पूर्वसूचनेशिवाय येणा-या कालावधीच्या समाप्तीनंतर आपोआप रद्द होईल. एक्सचेंज विहित अटीच्या पूर्ततेच्या आधारे प्रत्येक अर्जदारास महत्तम हेज लिमिट मान्य करण्यासाठी कालांतराने समीक्षा करते. उदा. जर वेलचीची क्लायंट स्तराची पोजिशन लिमिट 160 लॉट असेल तर ती अधिकाधिक हेज लिमिट 160 लॉट्स पेक्षा जास्त असू नये.
- l) एक्सचेंज विविध हेजर्सला दिली गेलेली हेज पोजिशन त्याच्या वेबसाइट वर जाहिर करते, ज्यामध्ये मान्यता किती कालावधीपर्यंत आहे आणि त्याचे निर्देश याची माहिती मिळते. डिस्कलोजर निम्नलिखित फॉर्मट मध्ये सुपुर्द करण्यात येते:

Sr.	Name of the Commodity	Hedger	Long Hedge Limits	Short Hedge Limits	Date of making application	Application Approval Date	Approval Start Date	Date till Approval is valid
1.		Hedger1						
2.		Hedger2						

B. मार्गदर्शिका

1. हेज मर्यादेसाठी विनंती की सर्व कागदपत्र योग्यरित्या पूर्ण प्राप्त झाल्यानंतरच त्यांचा विचार केला जाईल. एक्सचेंज कोणत्याही अर्जास रद्द करण्याचा अधिकार राखीव ठेऊन आहे किंवा कोणत्याही अतिरिक्त अटी निश्चित करू शकतो अथवा हेज मर्यादा मान्य करण्यापूर्वी/नंतर आणि/अथवा अतिरिक्त कागदपत्रे मागू शकतो.
2. सदस्यांनी:
  - I. हेजर्सने असा कोणताही व्यवहार करू नये, जो त्यांच्या मर्यादेस (लिमिटला) भंग करेल अथवा ज्या आधारे हेज लिमिट मान्य केली गेली असेल अशा कोणत्याही अटीचा भंग करत असेल.
  - II. मान्य केलेल्या लिमिटला ओलांडत असल्यास लक्ष ठेवण्यासाठी हेजरच्या पोजिशनचे सतत निरीक्षण करत रहावे.
  - III. हेजर्स नियम मंथ काँट्रॅक्ट मध्ये अतिरिक्त लिमिट (मान्य केलेली) ओपन ठेवत तर नाही, याची खात्री करून घ्यावी.
  - IV. हेजर द्वारे कोणतीही लिमिट अथवा अट किंवा नियमाचा भंग झाल्यास एक्सचेंजला तक्रार करावी.
3. निर्यातक/आयातक त्याच्या निर्यात/आयात जबाबदारी मुळे ओपन पोजिशन वर हेजिंग लिमिट प्राप्त करतो, जर तो माल काँट्रॅक्टच्या कालावधी दरम्यान फ्रेट उपलब्ध नसेल अथवा इतर कोणत्याही कारणास्तव जहाजावर न चढवू शकल्यास, अशा वेळी त्याने एक्सचेंजला योग्य कारण सूचित करून लिमिट न ओलांडता त्याच्या ओपन पोजिशनची तात्काळ विक्री (लिक्विडेट) करावी. जो हे करण्यास निष्फळ ठरेल, तो त्यानंतर निर्यात/आयात काँट्रॅक्टच्या ओपन पोजिशनची हेजिंग लिमिट प्राप्त करण्यास अपात्र ठरेल.
4. जर कोणी सदस्य/गैरसभासद (क्लायंट हेजर) कोणत्याही प्रकारे भौतिक वस्तु/निर्यात जबाबदारी शिवाय अथवा खोटी कागदपत्रे सुपुर्द करून हेजिंग लिमिट मिळवेल, दोन भिन्न एक्सचेंज वर समान

स्टॉक वर हेजिंग लिमिट प्राप्त करेल, त्या विरुद्ध हकालपट्टी/प्रवेशबंदी आणि अन्य गंभीर शिस्तबद्धरित्या दंड आकारला जाईल. तसेच सदस्यांनी त्यांच्या ग्राहकांच्या वतीने लिमिट मागायच्या वेळी हेजच्या कालावधी दरम्यान सर्व नियमांचे पालन होईल, याची काळजी घ्यावी.

5. हातचे स्टॉक स्थानिक/आयात/निर्यात, अपेक्षित विक्री/खरेदी सारखी फिजिकल मार्केटमधील अंडरलायिंग जोखिम असेल, तोपर्यंतच हेज लिमिट मान्य राहेल. हेज कोडमध्ये स्थापित स्थितीला भक्कम व्यावसायिक प्रथेनुसार क्रमश विकून टाकण्यात (लिक्विडेट) यावे.
6. हेज पोजिशनसची सुरुवात आणि निरसन या भौतिक बाजारामध्ये अंतर्गत स्थितीसह सुसंगत होऊन जाते.
7. सामान्यपणे हेज पोजिशनस सामान्य क्लायंट स्तराच्या लिमिटकरिता मोठी आहे. मॅम्बर, एक्सचेंजच्या निर्धारित मार्जिन शिवाय क्लायंटच्या जोखमीच्या प्रोफाइलच्या मूल्यांकनाच्या आधारे अधिक मार्जिन पण एकत्रित करू शकतात.
8. मान्य केलेली हेज लिमिट मान्यतापत्राच्या मान्यतेच्या तारखेच्या निर्दिष्ट कालावधीसाठी मान्य राहिल. जर कोणी सदस्य/गैरसदस्य (हेजर) निव्वळ तारखेच्या अधिक अतिरिक्त ओपन पोजिशनची लिमिट घेऊ इच्छितो, तर त्याला हेज लिमिटच्या मान्य कालावधीच्या समाप्तीच्या कमीत कमी एक महिन्यापूर्वी, मुदत वाढवून घेण्याच्या कारणासह एक्सचेंजशी संपर्क साधावा लागेल, हे करण्यास निष्फळ ठरल्यास हेज लिमिट समाप्तीनुसार रद्द करण्यात येईल. या घटनेत संबंधित सदस्य समाप्ती तारखेपूर्वी किंवा त्यानंतर प्राप्त केलेली अतिरिक्त लिमिटला निरस्त (स्क्वेयर ऑफ) करणे आवश्यक राहिल. एक्सचेंज कदाचित त्याच्या नैसर्गिक व्यवहाराप्रमाणे, संबंधित पार्टीना कोणतीही आगाऊ सूचना न देता अतिरिक्त पोजिशनसच्या समाप्ती पूर्वी निरस्त करण्याचा आदेश देऊ शकतो. सर्व सदस्य तथा त्यांच्या ग्राहकांना अतिरिक्त ओपन पोजिशन लिमिट्स प्राप्त करतेवेळी मार्गदर्शिकेचे पालन करण्याचा सल्ला देण्यात येईल.
9. एक्सचेंज कोणत्याही नोटिस शिवाय कोणत्याही वेळी मान्य केलेली अतिरिक्त ओपन पोजिशन अटी व नियमांनुसार सुधार/बदल करण्याचा अधिकार अबाधित ठेवून आहे आणि सदस्य/गैरसदस्य क्लायंट (हेजर) यास बंधनकारक राहतील.

III. अर्जाची प्रक्रिया आणि कागदपत्रे

a. हेज लिमिटच्या मान्यतेसाठी सुपुर्द करावी लागणारी कागदपत्रे

1. अँनेक्स्चर-1 मध्ये दर्शवलेला अर्जाचा फॉर्म
2. अँनेक्स्चर-2 मध्ये दर्शवल्याप्रमाणे हेजच्या तार्किकतेचे लिखाण
3. भावी हेजरच्या पानाची प्रत
4. अँनेक्स्चर-3 मध्ये दर्शवल्याप्रमाणे हेज लिमिट प्राप्त करण्यासाठीचे डिक्लेरेशन
5. अँनेक्स्चर-4 मध्ये दर्शवल्याप्रमाणे हेज लिमिट इच्छुक क्लायंटची संपूर्ण पूर्वीची, सोबतच सर्व डिरेक्टर/भागीदार/प्रोपरायटर/ट्रस्टी/कर्त्यांच्या पानाची प्रत
6. अँनेक्स्चर-5 मध्ये दर्शवल्याप्रमाणे मागील 6 महिन्यांची किंवा अचूक कालावधीसाठी हेजर द्वारे इतर एक्सचेंज/काँट्रॅक्ट्स मध्ये घेतलेली डेरिव्हेटिव्ह्स काँट्रॅक्ट्स मधील घेण्यात आलेली पोजिशन सह भूतकाळातील स्टेटमेंट.
7. फिजिकल स्टॉकच्या आधारे हेज लिमिट असेल, अशा प्रसंगी पुढीलप्रमाणे कागदपत्रे सुपुर्द करणे आवश्यक आहे:
  - अँनेक्स्चर-6 मध्ये दर्शवल्याप्रमाणे अर्जदाराच्या मालकीची फिजिकल स्टॉकची पूर्वीची सोबतच प्रॉक्सिमिंग चार्टर्ड अकाऊंटंट द्वारे सर्टिफाइड वेयरहाउसची योग्यपणे प्रमाणित स्टेटमेंट
  - मागील दो वर्षांचे चार्टर्ड अकाऊंटंट द्वारे प्रमाणित आर्थिक विवरण (फायनांशियल स्टेटमेंट)
  - वेयरहाउसमधील मालाच्या स्टॉक आणि त्याच्या मालकीची सिद्धता
  - शेड्यूल्ड कमर्शियल बँक्स/को-ऑपरेटिव्ह बँक मधील गहाण ठेवलेल्या कमोडिटी स्टॉकच्या बाबीत बँक प्रमाणपत्र (सर्टिफिकेट)
8. स्थानिक/निर्यात/आयात कमिटेमंटच्या बाबीत खालील कागदपत्रे आवश्यक आहेत
  - थकित स्थानिक/आयात/निर्यात जबाबदारीच्या कमोडिटीच्या पूर्वीच्या सारांशासह स्टेटमेंट, जे अँनेक्स्चर-7 प्रमाणे प्रॉक्सिमिंग चार्टर्ड अकाऊंटंट द्वारे प्रमाणित असेल.
  - चार्टर्ड अकाऊंटंट द्वारे सर्टिफाइड मागील दो वर्षांचे आर्थिक विवरण (फायनांशियल स्टेटमेंट)
  - इन्वॉइस अथवा शिपिंग/कार्गो बिल्सच्या रूपात आयात/निर्यात कागदपत्रे
9. हेज लिमिट भूतकाळातील उत्पादन/खरेदी/विक्री/प्रोसेसिंग क्षमतेच्या ट्रक रेकॉर्डच्या आधारे असेल, तर
  - मागील दो वर्षांची वास्तविक विक्रीचे महिन्यावार विवरण (स्टेटमेंट)
  - कमीत कमी 12 महिन्यांच्या कालावधीची अपेक्षित खरेदी/विक्री, त्यासोबत गृहितकाची आणि अंदाजाची वापरात येणारी पद्धत
  - चार्टर्ड अकाऊंटंट द्वारे सर्टिफाइड मागील दो वर्षांचे आर्थिक विवरण (फायनांशियल स्टेटमेंट)

- स्थापित क्षमतेसह कंपनी साठी वापरण्यात आलेल्या सर्व प्लॉट्सच्या क्षमतेची मागील दो वर्षांची स्टेटमेंट

नोंदः जो अर्जदार व्यक्ती दो वर्षाहून कमी वर्षांसाठी अस्तित्वात असेल, तो वास्तविक कालावधीसाठी लागू होईल.

b. हेज लिमिटच्या मान्यते नंतर आवश्यक मासिक कागदपत्रे:

- * प्रॅक्टिसिंग चार्टर्ड अकाऊंटंट द्वारे योग्य प्रमाणित वेयरहाउस पत्त्यासह अर्जदाराच्या मालकीची फिजिकल स्टॉकची **अॅनेक्स्चर-6** प्रमाणे स्टेटमेंट
- * थकित स्थानिक/आयात/निर्यात जबाबदारीच्या कमोडिटीच्या पूर्वीच्या सारांशासह विवरण (स्टेटमेंट), जो **अॅनेक्स्चर-7** प्रमाणे प्रॅक्टिसिंग चार्टर्ड अकाऊंटंट द्वारे प्रमाणित असेल.
- * कोणत्याही अॅनेक्स्चर/अर्जात पूर्तता केलेली अपडेट केलेली आवश्यक माहिती

c. रिन्युअल वेळी सुपुर्द करावे लागणारी कागदपत्र

- * **अॅनेक्स्चर-1** मध्ये निर्धारित फॉर्मेटचा अर्ज फॉर्म
- * **अॅनेक्स्चर-2** प्रमाणे हेजच्या तार्किकते संबंधीचे लिखाण
- * भावी हेजरच्या पानाची प्रत.
- * वेयरहाउसच्या प्रमाणासह अर्जदाराच्या मालकीच्या फिजिकल स्टॉकचे **अॅनेक्स्चर-6** प्रमाणे चार्टर्ड अकाऊंटंट द्वारे प्रमाणित केलेले विवरण (स्टेटमेंट)
- * थकित स्थानिक/आयात/निर्यात जबाबदारीच्या कमोडिटीचे पूर्वीच्या सारांशासह **अॅनेक्स्चर-7** प्रमाणे चार्टर्ड अकाऊंटंट द्वारे योग्य प्रमाणित केलेले विवरण (स्टेटमेंट)

d. दंडात्मक तरतूदी

हेजिंग लिमिटच्या नियमनासाठी केलेल्या तरतूदींचे पालन न केल्यास त्यावर एक्सचेंज द्वारे तरतूदी भंग शुल्क आकारण्यात येईल आणि शिस्तभंगासंबंधित इतर कारवाई केली जाईल.

क्रमांक	भंगाचे स्वरूप	भंग (वायोलेशन) शुल्काची रक्कम
1	एक्सचेंज द्वारे निर्धारित एकंदरीत हेज लिमिट्सचा भंगः हेजर फिजिकल स्टॉक धरून नसल्यास (होल्ड) अथवा आयात/निर्यात जबाबदारी नसल्यास हेजरने हेज लिमिट	प्रत्येक घटनेत रु. 50,000/- अथवा प्रति काँट्रक्ट आणि प्रत्येक दिवस रु. 5,000/- दोहोंपैकी जे अधिक असेल ते.

	प्राप्त केली आहे.	
2	हेज लिमिट प्राप्त करण्यासाठी बनावटी/नकली कागदपत्रे सुपुर्द केली असल्यास	मेंबरशिप स्थगित करणे/एक्सचेंजला योग्य वाटेल त्या दंडासह क्लायंटला प्रवेशबंदी.
3	हेज लिमिटच्या मान्यतेच्या काही काळानंतर सुधारित नियम आणि अटींच्या प्रक्रियेचा भंग, जसे की स्टेटमेंट किंवा इतर कोणतेही कागदपत्रे सुपुर्द करण्यास विलंब.	प्रत्येक घटनेमागे रु. 5,000/-
4	वरीलपैकी नसलेला इतर कोणताही भंग	एक्सचेंजशी संबंधित एथॉरिटी द्वारे घटनेनुसार निर्णय घेतील त्याप्रमाणे.

ANNEXURES